

COP17-ին ընդառաջ. Հայաստանը պետք է պաշտպանի բնապահպան իրավապաշտպաններին և միջոցներ ձեռնարկի հանրային մասնակցության դեմ ռազմավարական հայցերի առնչությամբ

Մարդու իրավունքների տուն Երևանի և Հյուսիսային Ռայթս Հաուս հիմնադրամի (Human Rights House Foundation) համատեղ հայտարարությունը

7 հոկտեմբերի, 2026թ

2026 թվականի հոկտեմբերի 19-ից 30-ը Երևանում Կենսաբանական բազմազանության մասին կոնվենցիայի կողմերի համաժողովի 17-րդ հանդիպումը (COP17) հյուրընկալելուն ընդառաջ՝ Մարդու իրավունքների տուն Երևանը և Հյուսիսային Ռայթս Հաուս հիմնադրամը կոչ են անում Հայաստանի իշխանություններին ապահովել անվտանգ և նպաստավոր միջավայր բնապահպան իրավապաշտպանների, ակտիվիստների, լրագրողների և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների համար, որոնք աշխատում են շրջակա միջավայրի պաշտպանության և բնապահպանական որոշումների կայացման գործընթացներում՝ հանրային մասնակցության խթանման ուղղությամբ:

COP17-ի հյուրընկալումը Հայաստանի համար կարևոր հնարավորություն է՝ ցուցաբերելու առաջնորդություն ոչ միայն կենսաբազմազանության ոլորտում գլոբալ պարտավորությունների առաջնության, այլև շրջակա միջավայրն ու հանրային շահը պաշտպանող անձանց պաշտպանության հարցում: Շրջակա միջավայրի արդյունավետ պաշտպանությունն ու կենսաբազմազանության վերաբերյալ ստանձնած պարտավորությունների պատշաճ իրականացումը կախված են ակտիվ քաղաքացիական հասարակության, անկախ լրատվամիջոցների, ինչպես նաև մտահոգություններ բարձրաձայնելու, որոշումները քննության առնելու և պետական ու մասնավոր դերակատարներին հաշվետու պահելու ունակ անհատների ու համայնքների մասնակցությունից:

Այս սկզբունքներն արտացոլված են նաև «Շրջակա միջավայրի առնչությամբ տեղեկության, որոշումներ ընդունելուն հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» կոնվենցիայի (Օրհուսի կոնվենցիա) շրջանակում Հայաստանի ստանձնած պարտավորություններում: Կոնվենցիան սահմանում է շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, բնապահպանական որոշումների կայացման գործընթացներին հանրային մասնակցության և արդարադատության մատչելիության շրջանակը: Այս պարտավորությունները կարևոր հիմք են շրջակա միջավայրին առնչվող որոշումներում թափանցիկության, հաշվետվողականության և հանրության բովանդակալից մասնակցության ապահովման համար:

Այդուհանդերձ, Հայաստանում բնապահպան իրավապաշտպանները բխվում են բազմաթիվ խնդիրների: Հանքարդյունաբերության, շրջակա միջավայրի վատթարացման, բնական

ռեսուրսների օգտագործման և հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող այլ հարցերի վերաբերյալ մտահոգություններ բարձրաձայնող ակտիվիստները, լրագրողները, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները և ազդակիր համայնքների բնակիչները իրենց իրավաչափ գործունեության առնչությամբ շարունակում են բախվել ճնշումների, հետապնդումների և դատական գործընթացների:

Առանձնահատուկ մտահոգություն է առաջացնում հանրային մասնակցության դեմ ռազմավարական դատական հայցերի (SLAPP-երի) կիրառումը:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի CM/Rec(2024)2 հանձնարարականի համաձայն՝ հանրային մասնակցության դեմ ռազմավարական հայցերը իրավական գործողություններ են, որոնք նպատակ ունեն կանխելու, զսպելու, սահմանափակելու կամ պատժելու հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի վերաբերյալ ազատ արտահայտումը և հանրային մասնակցության հետ կապված իրավունքների իրացումը: Նմանատիպ հայցերը նախաձեռնվում են՝ թիրախում հայտնված անձանց հետապնդելու կամ վախեցնելու նպատակով, կրում են շարունակական բնույթ և հաճախ նաև սպառնալիք ներկայացնում հայցերի թիրախում հայտնված անձանց կամ խմբերի համար: Հանձնարարականը SLAPP-երի վերաբերյալ եվրոպական հիմնական չափորոշիչն է և իր շրջանակում հստակ ներառում է քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին, բնապահպանական միավորումներին ու ակտիվիստներին, իրավապաշտպաններին, լրագրողներին և հանրային վերահսկողության այլ դերակատարներին: Այն նաև կլիմայական և բնապահպանական հարցերը ճանաչում է որպես հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող հարցեր:

Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները փաստագրել են լրագրողների, իրավապաշտպանների և բնապահպան ակտիվիստների դեմ SLAPP-երին բնորոշ հատկանիշներ ունեցող դեպքերի աճող թիվ: Բնապահպան իրավապաշտպանները հատկապես հաճախ են բախվում դատական հայցերի՝ հանքարդյունաբերության վերաբերյալ իրենց քննադատության, ինչպես նաև բնապահպանական ռիսկերի մասին հանրային իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված գործունեության պատճառով:

Այս երևույթի հետևանքները թիրախավորված անձանց շրջանակից անդին են: Երկարատև և ծախսատար դատական գործընթացները կարող են քաղաքացիական հասարակությանը զսպող ազդեցություն ունենալ՝ հետ պահելով ակտիվիստներին, լրագրողներին, փորձագետներին և տեղական համայնքների բնակիչներին բնապահպանական խնդիրների մասին հրապարակայնորեն խոսելուց կամ իրենց վերաբերող որոշումների կայացման գործընթացներին բովանդակալից մասնակցելուց: Երբ շրջակա միջավայրին հասցվող վնասի վերաբերյալ հիմնավոր հարցեր բարձրաձայնող անձինք բախվում են դատական գործընթացների և զգալի ֆինանսական պահանջների, խաթարվում է հենց հանրային մասնակցության իրավունքը:

Որպես COP17-ի հյուրընկալող և նախագահող երկիր՝ Հայաստանը հնարավորություն ունի ցույց տալու, որ բնապահպանական առաջնորդությունն անքակտելիորեն կապված է մարդու իրավունքների, արտահայտման ազատության և բովանդակալից հանրային մասնակցության նկատմամբ հարգանքի հետ: Կենսաբազմազանության պաշտպանության ներառական մոտեցումը պահանջում է, որ բնապահպան իրավապաշտպանները, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները, լրագրողները, ակտիվիստները, տեղական համայնքները և հանրային վերահսկողության այլ դերակատարները կարողանան ազատ և անվտանգ մասնակցել հանրային քննարկումներին: Հետևաբար, Հայաստանի իշխանությունները պարտավոր են ապահովել, որ շրջակա միջավայրի պաշտպանությանը նպաստող անհատներն ու կազմակերպությունները իրենց իրավաչափ գործունեության պատճառով չենթարկվեն ահաբեկման, վրեժխնդրության կամ չարաշահող դատական վարույթների:

Ավելի լայն առումով՝ իրավապաշտպանների պաշտպանությունը ժողովրդավարական հասարակության կարևոր բաղադրիչ է: Իշխանությունները պետք է զերծ մնան նրանց

իրավաչափ գործունեությանը անհարկի միջամտությունից և դրական քայլեր ձեռնարկեն այնպիսի նպաստավոր միջավայր պահպանելու համար, որտեղ իրավապաշտպանները կարող են ազատորեն իրականացնել իրենց աշխատանքը:

Հետևաբար, մենք կոչ ենք անում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը և այլ իրավասու մարմիններին՝

1. Ապահովել անվտանգ և նպաստավոր միջավայր բնապահպան իրավապաշտպանների, ակտիվիստների, լրագրողների, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, ինչպես նաև բնապահպանության և կենսաբազմազանության հարցերով զբաղվող համայնքների համար՝ միաժամանակ հրապարակայնորեն ճանաչելով շրջակա միջավայրի պաշտպանության և ժողովրդավարական քննարկումների գործում նրանց ներդրման կարևորությունը:
2. Հրապարակայնորեն և միանշանակ դատապարտել իրավապաշտպանների, այդ թվում՝ բնապահպան իրավապաշտպանների նկատմամբ սպառնալիքները, հետապնդումները, ահաբեկումները և հարձակումները, ինչպես նաև ապահովել, որ նման դեպքերը ենթարկվեն արագ, համակողմանի, անկախ և արդյունավետ քննության:
3. Շարունակել ամրապնդել SLAPP-երի կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի Հայաստանի իրավական և քաղաքականության շրջանակը և այն լիովին համապատասխանեցնել Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի CM/Rec(2024)2 հանձնարարականին և համապատասխան եվրոպական չափորոշիչներին:
4. Ամրապնդել և ապահովել չարաշահող դատական գործընթացներից պաշտպանող դատավարական և այլ երաշխիքների արդյունավետ կիրառումը: Այդ երաշխիքները պետք է ներառեն չարաշահող կամ ակնհայտ անհիմն հայցերի վաղ փուլում մերժման արդյունավետ մեխանիզմներ, դատական ծախսերի ապահովման և պատասխանողների իրավական ծախսերի փոխհատուցման պատշաճ կանոններ, համապատասխան դեպքերում փոխհատուցում ստանալու հնարավորություն, չարաշահումների համար համաչափ և զսպող պատժամիջոցներ, SLAPP-երի թիրախ դարձած անձանց աջակցության համապատասխան միջոցներ, ինչպես նաև SLAPP գործերի վերաբերյալ տվյալների համակարգված հավաքագրում:
5. Ամրապնդել դատավորների, փաստաբանների և այլ համապատասխան մասնագետների կարողությունները՝ SLAPP-երը բացահայտելու և դրանց պատշաճ արձագանքելու համար, այդ թվում՝ մասնագիտացված վերապատրաստումների և իրազեկման բարձրացման միջոցով՝ անդրադառնալով չարաշահող դատական գործընթացների ազդեցությանը արտահայտման ազատության, քաղաքացիական մասնակցության և իրավապաշտպանների աշխատանքի վրա:
6. Ապահովել բովանդակալից հանրային մասնակցություն բնապահպանական որոշումների կայացման գործընթացներում՝ Օրհուսի կոնվենցիայի շրջանակում՝ Հայաստանի ստանձնած պարտավորություններին համապատասխան, ներառյալ՝ շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիությունը և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, բնապահպան իրավապաշտպանների, ազդեցություն կրող համայնքների և անկախ փորձագետների իրական հնարավորությունը՝ մասնակցելու կենսաբազմազանությանը, հանքարդյունաբերությանը, բնական ռեսուրսներին և շրջակա միջավայրի պաշտպանությանը վերաբերող որոշումների կայացմանը:

Մարդու իրավունքների տուն Երևանը և Հյուսիսային Հայաստանի հիմնադրամը պատրաստ են կառուցողական համագործակցության Հայաստանի իշխանությունների, քաղաքացիական հասարակության և միջազգային գործընկերների հետ՝ SLAPP-երի դեմ արդյունավետ երաշխիքների առաջնության, բնապահպանական որոշումների կայացման գործընթացներում հանրային մասնակցության ամրապնդման և Հայաստանում իրավապաշտպանների

պաշտպանության բարելավման նպատակով:

Մարդու իրավունքների տուն Երևան
Հյուսիսային Ռայթս Հաուս հիմնադրամ